

Draagvlak voor excuses slavernijverleden

Opinieonderzoek I&O Research

In opdracht van NOS

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/109

Datum

Juni 2023

Opdrachtgever

NOS

Auteurs

Asher van der Schelde
Maartje van de Koppel
Peter Kanne

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

	Nederlanders verdeeld over excuses voor slavernijverleden	4
1	Rol Nederland in slavernijverleden	6
1.1	Meerderheid noemt Nederlandse rol bij slavernij ernstig	6
2	Excuses slavernijverleden	7
2.1	Nederlanders verdeeld over aanbieden excuses	7
2.2	Steun voor excuses nog altijd het hoogst onder jongeren	8
2.3	Ook op rechts neemt steun voor excuses toe	9
2.4	Voor- en tegenstanders aan het woord	10
2.5	Belangrijkste betekenis excuses: erkenning van aangedaan leed	11
2.6	Helpt Nederlanders: koning moet geen excuses maken	12
2.7	Stellingen over excuses	13
3	Financiële compensatie	14
3.1	Kleine minderheid voor financiële compensatie	14
3.2	Compensatie vooral voor landen en nakomelingen	15
4	Keti Koti	16
4.1	Vooraf jongeren willen Keti Koti als nationale feestdag	16

Nederlanders verdeeld over excuses voor slavernijverleden

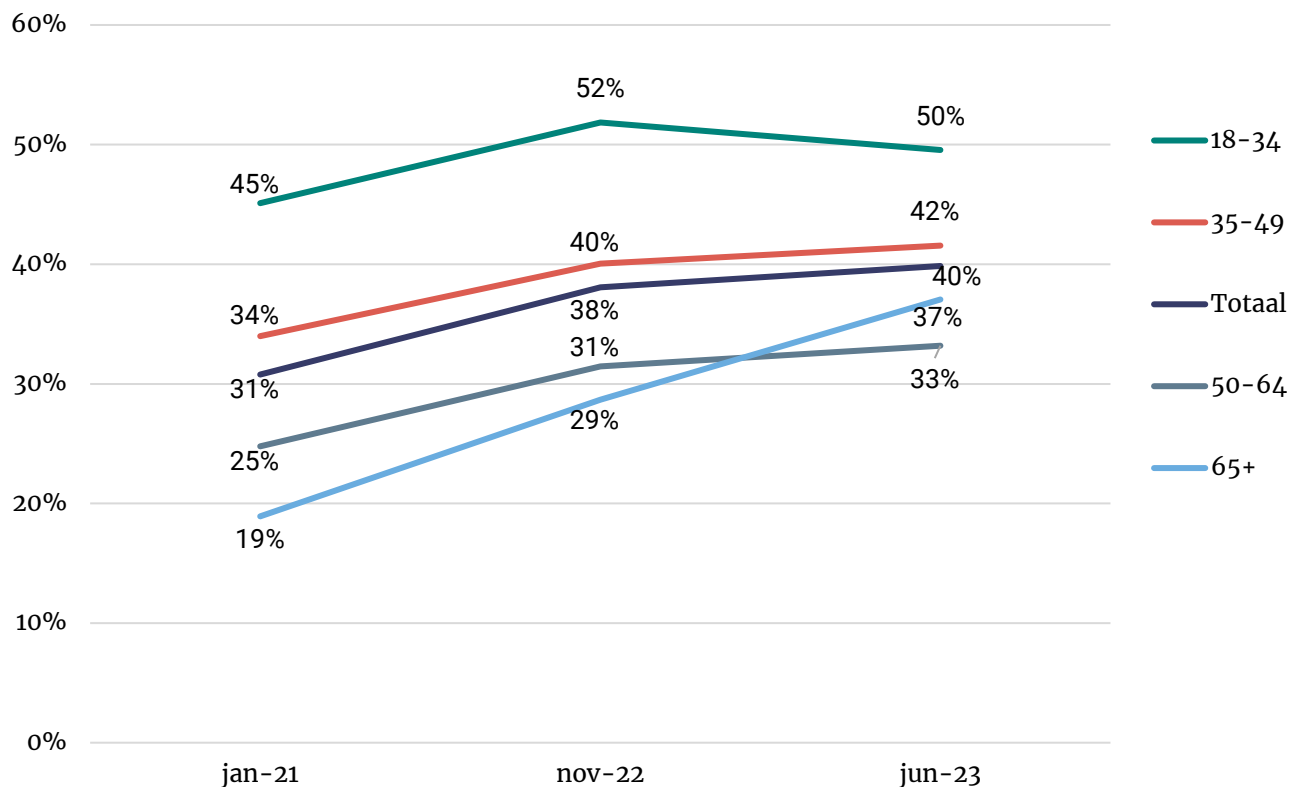
NOS maakte [deze special](#) over o.a. het draagvlak voor excuses op basis van dit rapport.

In december 2022 maakte premier Rutte excuses voor de rol van Nederland in het slavernijverleden. Enkele weken daarvoor bleek uit [onderzoek van I&O Research](#) dat hier meer Nederlanders tegen (49%) dan voor (38%) waren. Nederlanders van Surinaamse en Antilliaanse komaf waren in ruime meerderheid wel voor excuses.

Een half jaar later (juni 2023) zien we dat het verschil tussen voor- en tegenstanders licht is afgenomen. Vier op tien (40%) Nederlanders staan nu achter de excuses terwijl 46 procent tegen is. Voorstanders van excuses zijn politiek vaak progressief georiënteerd en jong. Zo zien we dat de helft (50%) van de Nederlanders tussen de 18 en 34 jaar achter de excuses van premier Rutte staat terwijl 38 procent tegen is. Nederlanders van vijftig jaar of ouder zijn sceptischer. Al zien we dat het percentage voorstanders onder 65-plussers is gestegen van 29 naar 37 procent. Nederlanders van Surinaamse en Antilliaanse komaf zijn nog altijd voor excuses.

Figuur 0.1 - Percentage 'staat achter excuses voor slavernijverleden', naar leeftijd

Basis: iedereen (2023: n = 1.137, 2022: n = 1.243, 2021: n = 1.241)

Voorstanders vinden excuses 'blijk van erkenning'

Voorstanders benoemen dat er veel leed is aangedaan en dat er door de Nederlandse staat ook is verdiend aan de slavernij. Excuses vinden zij belangrijk als blijk van erkenning. Sommigen benoemen dat de excuses (te) laat zijn gekomen, maar 'beter laat dan nooit'. Ook noemen

sommigen het een kleine moeite, die voor nakomelingen van tot slaaf gemaakten wel belangrijk is.

Tegenstanders: “slavernij is te lang geleden”

Tegenstanders vinden veelal dat Nederlandse betrokkenheid bij slavernij te lang geleden is om daar nu nog excuses voor te maken. Vaak wordt hierbij benoemd dat excuses niet op zijn plaats zijn, omdat 1) de slavernij in de context van de tijd beschouwd moet worden (‘dat was toen nou eenmaal zo’), of 2) schuld niet generationeel overdraagbaar is (‘de huidige generatie is niet verantwoordelijk’). Tenslotte wijzen sommigen naar andere schuldigen (bijvoorbeeld andere landen) en andere gruwelijkheden waarvoor ‘ook geen excuses gemaakt worden’.

Weinig animo voor excuses koning

De meeste Nederlanders vinden niet dat koning Willem-Alexander, in navolging van premier Rutte, excuses moet maken voor de Nederlandse rol in de slavernij (54% wil dat niet). Ruim een kwart (28%) ziet liever dat de koning wél excuses maakt.

Jongeren staan vaker achter excuses door de koning dan andere leeftijdsgroepen: bijna vier op tien (37%) vinden dat dat moet gebeuren.

Ook financiële compensatie kan op weinig steun rekenen

In navolging van koninklijke excuses zijn Nederlanders over het algemeen ook tegen financiële compensaties voor nabestaanden van tot slaaf gemaakten. Ongeveer vijf procent van de bevolking is hier voor.

Veel jongeren staan open voor vrije dag op Keti Koti

Er is onder de Nederlandse bevolking geen meerderheid om van Keti Koti, de herdenking van het slavernijverleden, een nationale feestdag te maken. Van bijna de helft van de Nederlanders (48%) hoeft dat niet. Een kwart (24%) is voorstander.

Het aandeel voorstanders aandeel ligt flink hoger onder jongeren. Vier op de tien Nederlanders van 18 tot 34 jaar (40%) zouden Keti Koti wel als nationale feestdag willen, drie op tien (29%) willen dat niet.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 9 juni tot maandag 12 juni. I&O Research voerde dit onderzoek uit in samenwerking met NOS. In totaal namen 1.137 respondenten mee aan het onderzoek.

Het grootste deel van de steekproef (n=1.038) is afkomstig het I&O Research Panel, 99 respondenten deden mee via PanelClix. De respondenten die via PanelClix deelnemen zijn allen Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

1 Rol Nederland in slavernijverleden

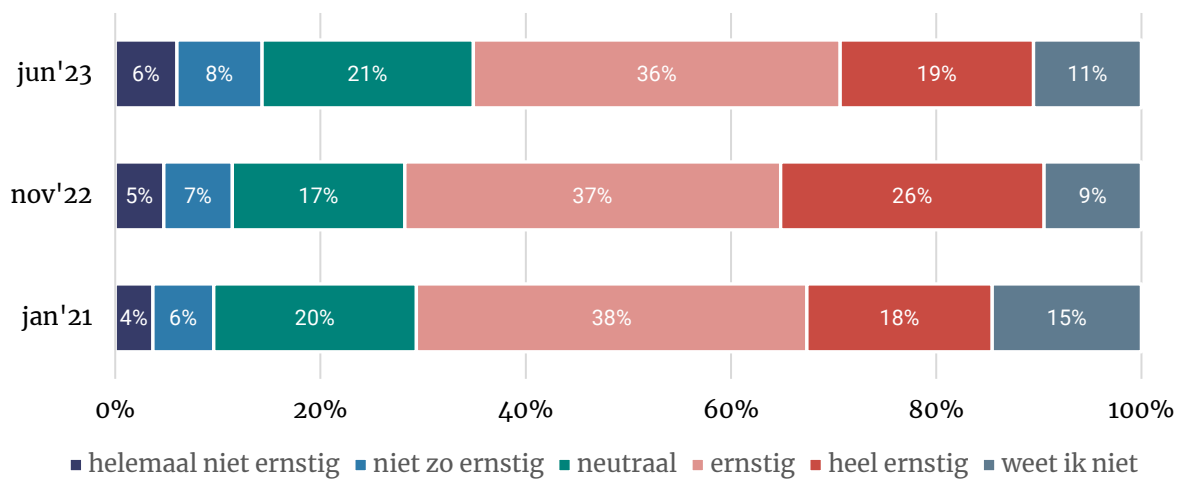
1.1 Meerderheid noemt Nederlandse rol bij slavernij ernstig

De meerderheid (55%) van de Nederlanders bestempelt de Nederlandse rol in het slavernijverleden als ernstig (36%) of heel ernstig (19%). Een kleine minderheid van veertien procent beschouwt de Nederlandse rol als niet zo of helemaal niet ernstig.

Tussen januari 2021 en november 2022 nam het aandeel Nederlanders dat vond dat de rol van Nederlanders (heel) ernstig was, toe: van 56 naar 63 procent. Ruim een half jaar later is dit iets afgenomen.

Figuur 1.1 – De rol van Nederland in het slavernijverleden was...

Basis: iedereen (n = 1.137).

Jongeren (18-34 jaar) noemen de rol van Nederland in het slavernijverleden vaker ernstig (62%) dan gemiddeld (55%). Dat was in 2021 en 2022 ook het geval.

2 Excuses slavernijverleden

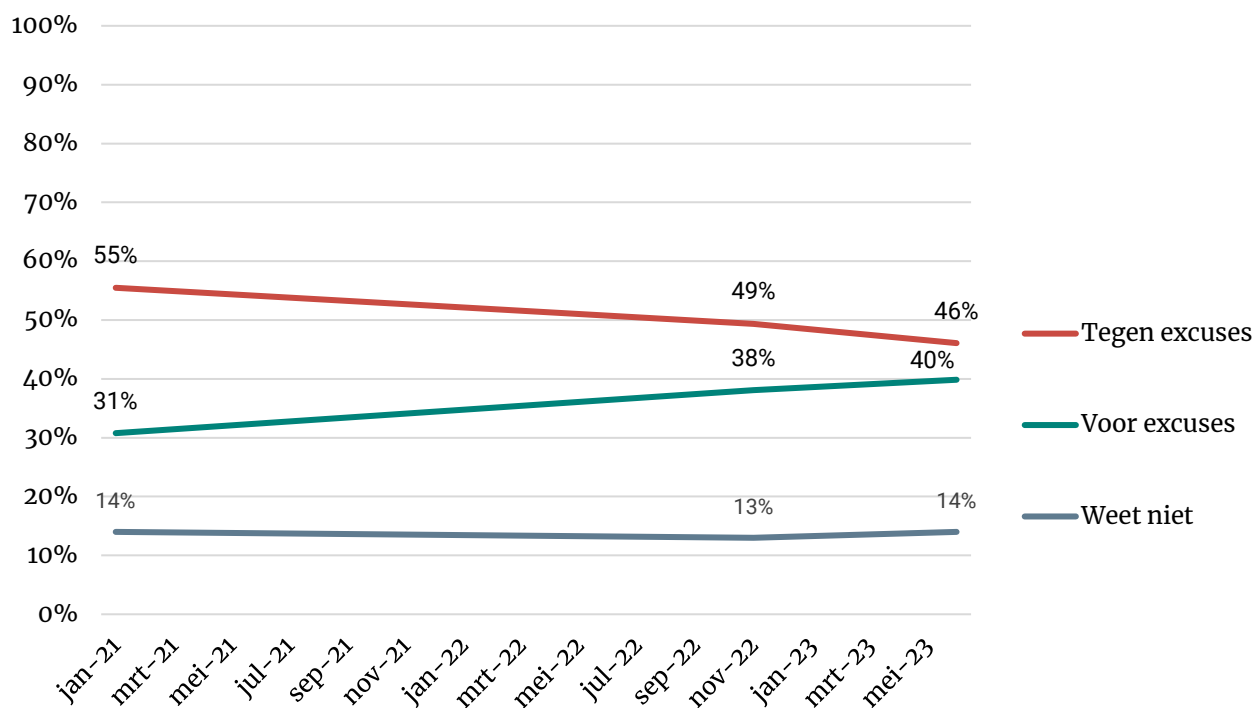
2.1 Nederlanders verdeeld over aanbieden excuses

In december 2022 maakte premier Rutte excuses voor de rol van Nederland in het slavernijverleden. Vier op de tien Nederlanders (40%) staan daar achter. Iets meer Nederlanders (46%) steunen de excuses echter niet.

Wel is het verschil tussen voor- en tegenstanders beduidend minder groot dan twee jaar geleden. Destijds was 55 procent tegen en 31 procent vóór het maken van excuses. De steun voor excuses nam in november 2022 al toe, en is sindsdien niet significant veranderd, wel is het verschil tussen voor- en tegenstanders wederom gekrompen.

Figuur 2.1 – Steun voor excuses voor het slavernijverleden, door de tijd heen

Basis: iedereen (2023: n = 1.137, 2022: n = 1.243, 2021: n = 1.241)

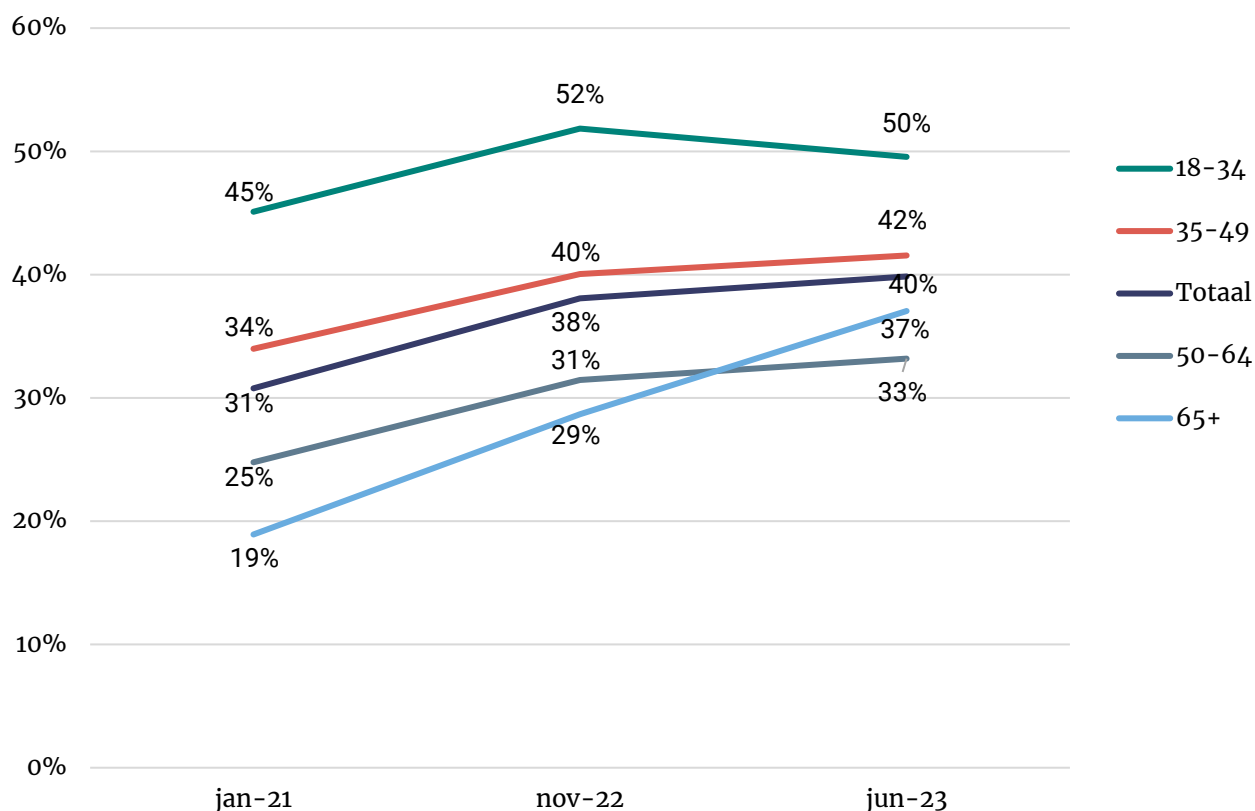
2.2 Steun voor excuses nog altijd het hoogst onder jongeren

De helft van de jongeren tussen de 18 en 34 jaar (50%) staat achter de gemaakte excuses. Dat is meer dan in andere leeftijdsgroepen. Ook in 2021 en 2022 was de steun voor excuses het hoogst onder jongeren.

Alleen onder 65-plussers is de steun significant veranderd t.o.v. november 2022. Toen was 29 procent van hen voor het maken van excuses, nu staat 37 procent achter de excuses.

Figuur 2.2 - Percentage 'staat achter excuses voor slavernijverleden', naar leeftijd

Basis: iedereen (2023: n = 1.137, 2022: n = 1.243, 2021: n = 1.241)

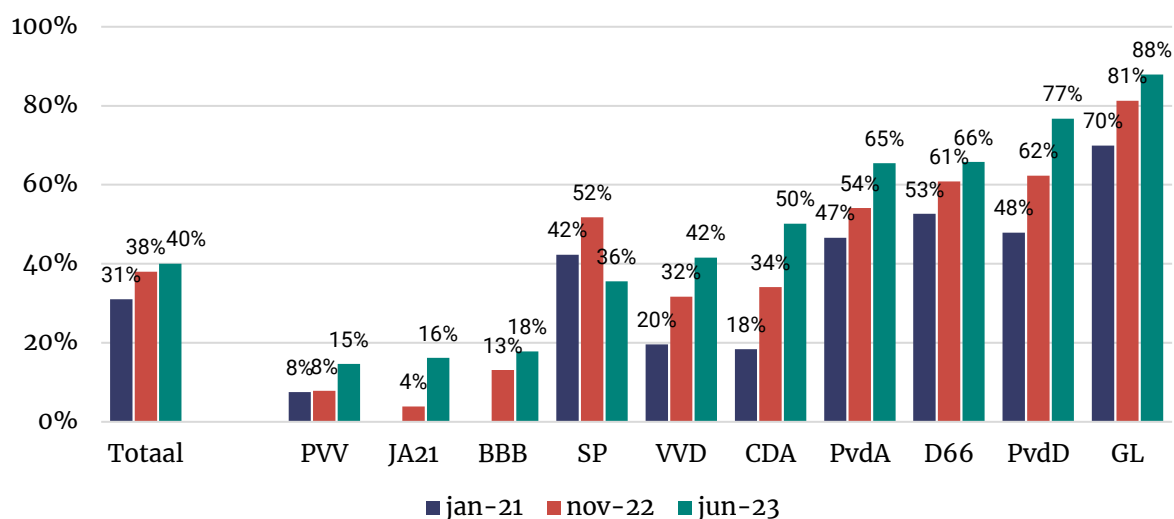
2.3 Ook op rechts neemt steun voor excuses toe

De meeste steun voor excuses voor het slavernijverleden is, net als in 2021 en 2022, te vinden onder kiezers van progressieve partijen (GroenLinks, Partij voor de Dieren, D66, Partij van de Arbeid). Minstens twee derde van deze kiezers staat nu achter de gemaakte excuses.

Onder kiezers van rechtse partijen neemt de steun voor excuses toe. Vier op tien VVD-kiezers steunen de excuses, onder CDA-kiezers is dat al de helft. Waar tussen 2021 en 2022 de steun voor excuses vooral onder kiezers van centrumrechtse partijen toenam, geldt dat nu ook voor rechts-conservatieve kiezers. Een klein deel van de PVV- (15% vóór), JA21- (16%) en BBB-kiezers (18%) staat achter de gemaakte excuses, maar duidelijk meer dan voorheen.

Figuur 2.3 – Percentage 'staat achter excuses voor het slavernijverleden', naar stemvoorkeur

Basis: iedereen (2023: n = 1.137, 2022: n = 1.243, 2021: n = 1.241)

2.4 Voor- en tegenstanders aan het woord

Voorstanders excuses

Nederlanders die achter de gemaakte excuses staan (40% van allen), vroegen we waarom zij de excuses steunen. Voorstanders benoemen dat er veel leed is aangedaan en dat daar door de Nederlandse staat ook aan is verdiend. Excuses vinden zij belangrijk als blijk van erkenning. Sommigen benoemen dat de excuses (te) laat zijn gekomen, maar 'beter laat dan nooit'. Ook noemen sommigen het een kleine moeite, die voor nakomelingen van tot slaaf gemaakten wel belangrijk is. Enkele antwoorden ter illustratie:

- *“Goed om het verleden te erkennen.”*
- *“Dat is wel het minste dat je kunt doen. Nederland is heel rijk geworden door de slavernij. Excuses zijn vooralsnog goedkoop.”*
- *“Er is daar veel leed geweest. Beter een laat excuus dan nooit.”*
- *“Had al veel eerder moeten gebeuren en veel mensen hechten daar veel waarde aan.”*
- *“Het is een stap richting helen en wellicht een stap om racisme tegen te gaan.”*
- *“Omdat het nooit te laat is om excuses te maken van gemaakte fouten.”*

Tegenstanders excuses

Tegenstanders (46% van allen) vroegen we waarom zij niet achter het aanbieden van excuses staan. Zij vinden veelal dat Nederlandse betrokkenheid bij slavernij te lang geleden is om daar nu excuses te maken. Vaak wordt hierbij benoemd dat excuses niet op zijn plaats zijn, omdat 1) de slavernij in de context van de tijd beschouwd moet worden ('dat was toen nou eenmaal zo'), of 2) schuld niet generationeel overdraagbaar is ('de huidige generatie is niet verantwoordelijk'). Tenslotte wijzen sommigen naar andere schuldigen (bijvoorbeeld andere landen) en andere gruwelijkheden waarvoor 'ook geen excuses gemaakt worden'.

- *“Beetje laat. De hedendaagse mens kan daar niks aan doen, natuurlijk was het erg maar in het verleden zijn veel dingen gebeurd die we nu niet meer zouden doen.”*
- *“Belachelijk voor iets wat zo lang geleden was.”*
- *“Het verleden is het verleden, andere landen waren slechter en doen ook niets.”*
- *“Omdat de mensen die nu leven niet kunnen instaan voor wat mensen in het verleden hebben gedaan”*
- *“Wij zien de slavernij met de kennis van nu. Excuses horen bij de daders, niet bij hun nageslacht.”*
- *“Is te lang geleden. Maken de Spanjaarden ook excuses voor de 80 jarige oorlog?”*

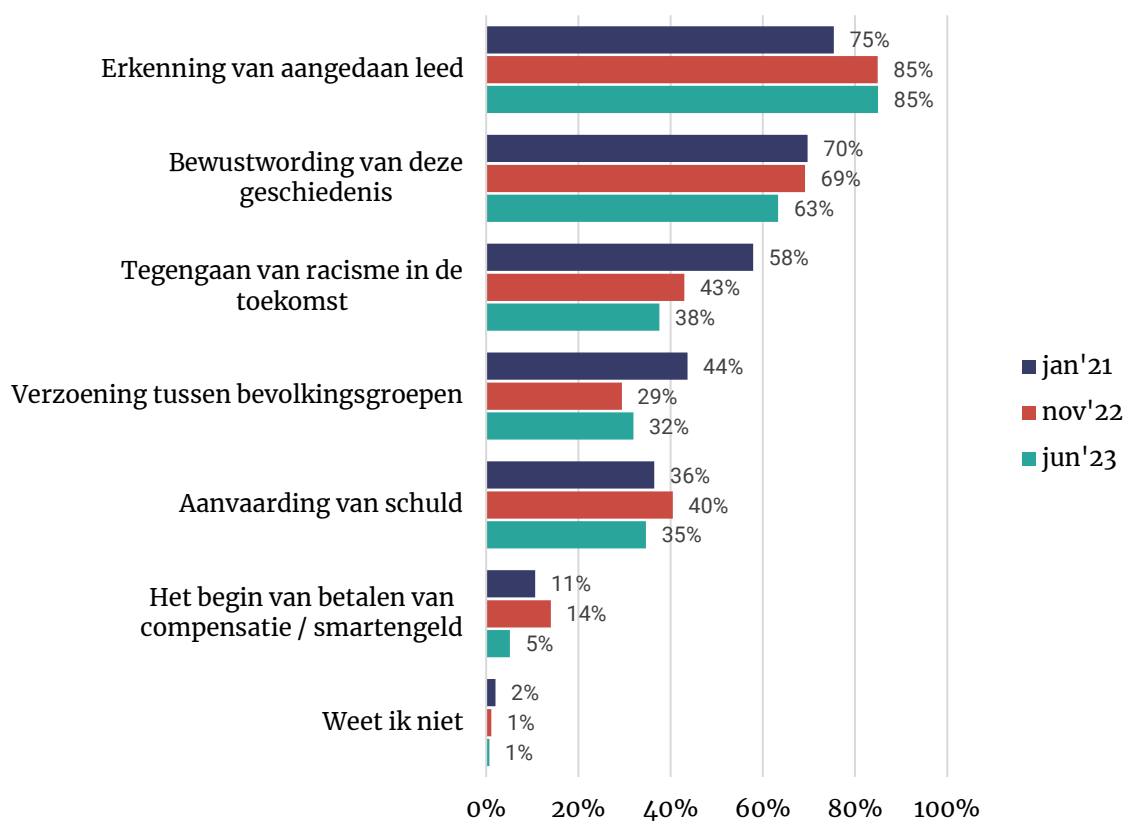
2.5 Belangrijkste betekenis excuses: erkenning van aangedaan leed

We vroegen voorstanders van excuses wat volgens hen de belangrijkste betekenis achter het maken van excuses is. De meesten noemen 'erkenning van aangedaan leed' (85%). Ook in 2021 en 2022 werd deze reden voor excuses al het vaakst genoemd.

Minder Nederlanders vinden nu het betalen van compensatie of smartengeld een belangrijk aspect van de excuses. Eerder noemde ruim één op tien dat, nu één op twintig.

Figuur 2.4 – Wat is volgens u de belangrijkste betekenis van het maken van excuses?

Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: Nederlanders die achter excuses staan (n = 450).

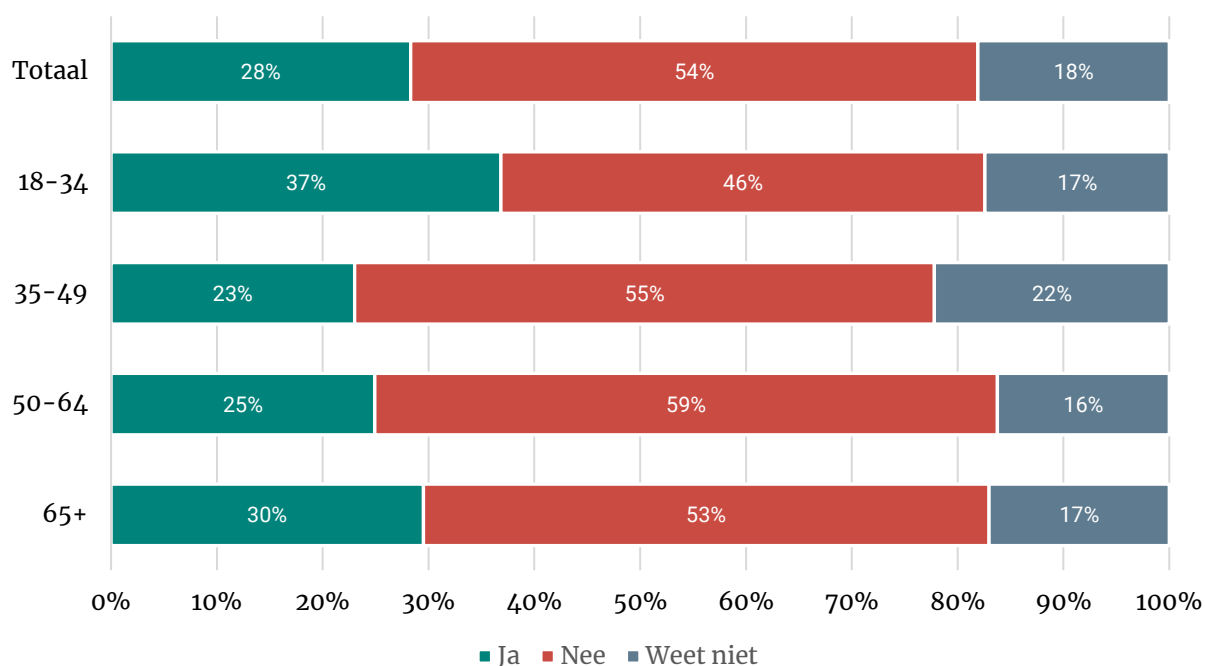
2.6 Helpt Nederlanders: koning moet geen excuses maken

De meeste Nederlanders vinden niet dat koning Willem-Alexander, in navolging van premier Rutte, excuses moet maken voor de Nederlandse rol in de slavernij (54%). Ruim een kwart (28%) ziet liever dat de koning wél excuses maakt.

Jongeren staan vaker achter excuses door de koning dan andere leeftijdsgroepen: bijna vier op tien (37%) vinden dat dat moet gebeuren.

Figuur 2.5 - Vindt u dat koning Willem-Alexander, in navolging van premier Rutte, excuses moet maken voor de rol van Nederland in het slavernijverleden? Naar leeftijd

Basis: iedereen (n = 1.137).

2.7 Stellingen over excuses

Zes op de tien Nederlanders (59%) vinden dat je geen excuses kunt maken voor iets dat vorige generaties hebben gedaan. Hoewel het aandeel van de bevolking dat dit vond afnam tussen 2021 en 2022 (61% naar 52%), vinden Nederlanders dit nu weer vaker dan afgelopen najaar.

Vier op tien (41%) zien excuses als een terechte erkenning voor nazaten van slaafgemaakten. Dat is minder dan november vorig jaar (47%), toen dit aandeel flink was toegenomen vergeleken met het voorgaande jaar (36%).

Met de stelling ‘De slachtoffers leven niet meer, dus het heeft geen zin om excuses te maken voor het slavernijverleden’ zijn de afgelopen jaren consistent ca. vier op de tien Nederlanders het eens.

Figuur 2.6 - In hoeverre bent u het eens of oneens met de onderstaande stellingen?

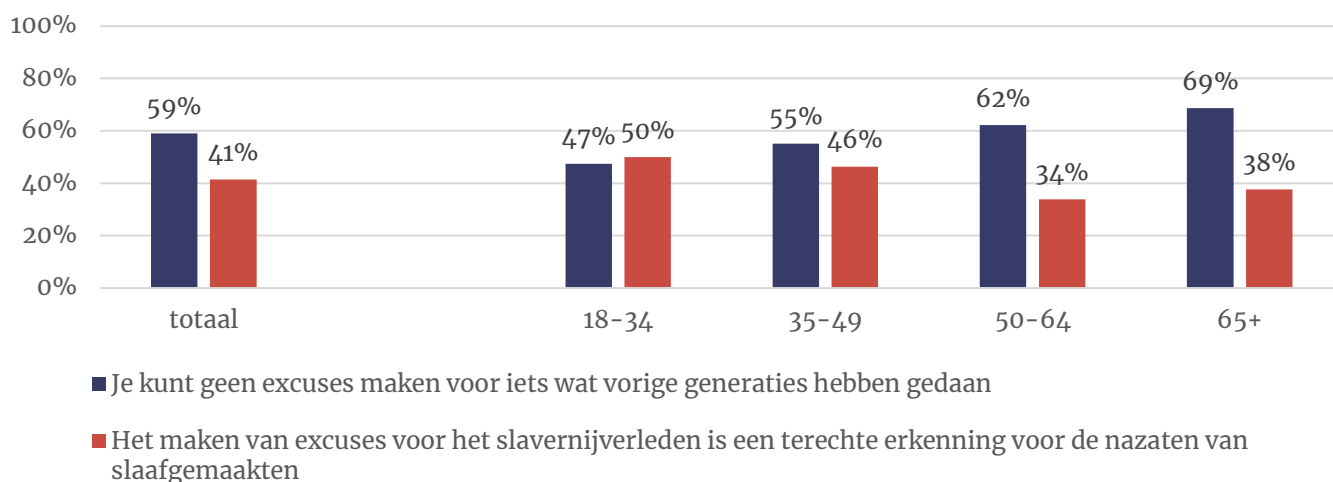
Getoond: alleen % (helemaal) eens. Basis: iedereen (n = 1.137).

	Jan'21	Nov'22	Jun'23
Je kunt geen excuses maken voor iets wat vorige generaties hebben gedaan	61%	52%	59%
De slachtoffers leven niet meer, dus het heeft geen zin om excuses te maken voor het slavernijverleden	43%	41%	42%
Het maken van excuses voor het slavernijverleden is een terechte erkenning voor de nazaten van slaafgemaakten	36%	47%	41%

Jongeren staan milder tegenover excuses dan andere leeftijdsgroepen. Zij vinden minder vaak dat ‘je geen excuses kunt maken voor iets wat vorige generaties deden’ (47%) en juist vaker dat excuses een vorm van ‘terechte erkenning’ zijn (50%).

Figuur 2.7: In hoeverre bent u het eens of oneens met de onderstaande stellingen?

Getoond: alleen % (helemaal) eens. Basis: iedereen (n = 1.137).

3 Financiële compensatie

3.1 Kleine minderheid voor financiële compensatie

Weinig Nederlanders staan achter financiële compensaties voor het slavernijverleden. Inmiddels is dertien procent van de voorstanders van excuses voor compensaties. Dat is ongeveer ongeveer 5 procent van alle Nederlanders.

In de voorgaande meting lag de steun voor compensatie nipt hoger (25% van de voorstanders, ofwel 9% van de totale bevolking).

Figuur 3.1 - Vindt u dat er op deze excuses financiële compensatie of smartengeld moet volgen?

Basis: Nederlanders die achter excuses staan (n = 450).

	Totaal		
	jan'21	nov'22	jun'23
Ja	17%	25%	13%
Nee	62%	50%	59%
Weet ik niet	21%	26%	27%

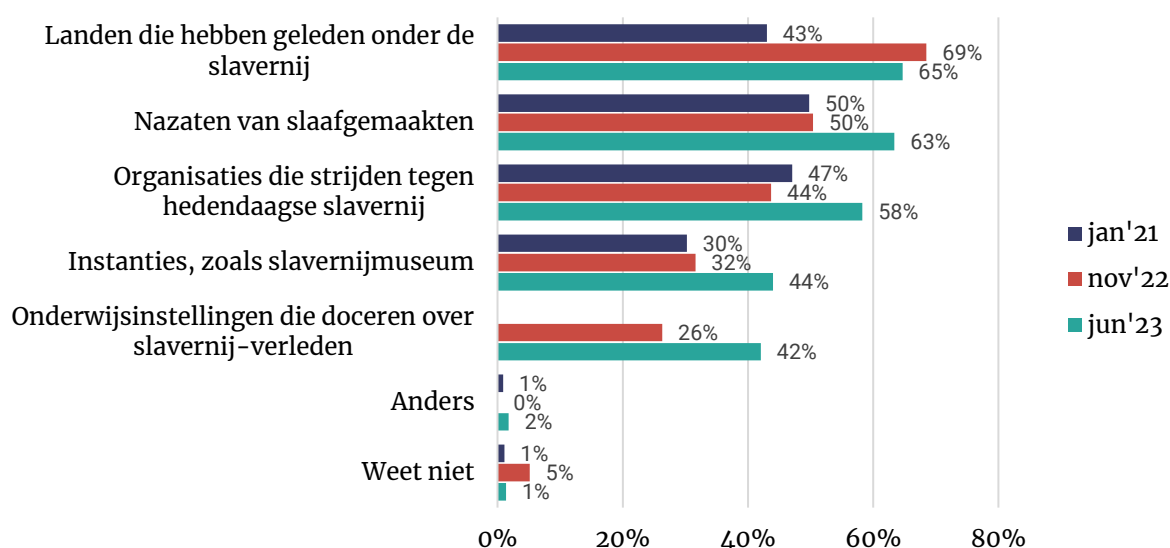
3.2 Compensatie vooral voor landen en nakomelingen

Nederlanders die vinden dat er financieel gecompenseerd moeten worden, vinden met name dat die compensatie moet gaan naar landen die leden onder de slavernij (65%), nazaten van slaafgemaakten (63%) en organisaties die strijden tegen hedendaagse slavernij (58%).

Daarmee is ca. 3 procent van alle Nederlanders voorstander van compensatie voor nakomelingen van slaafgemaakten.

Figuur 3.2 – Wie zouden deze financiële compensatie of smartengeld moeten krijgen?

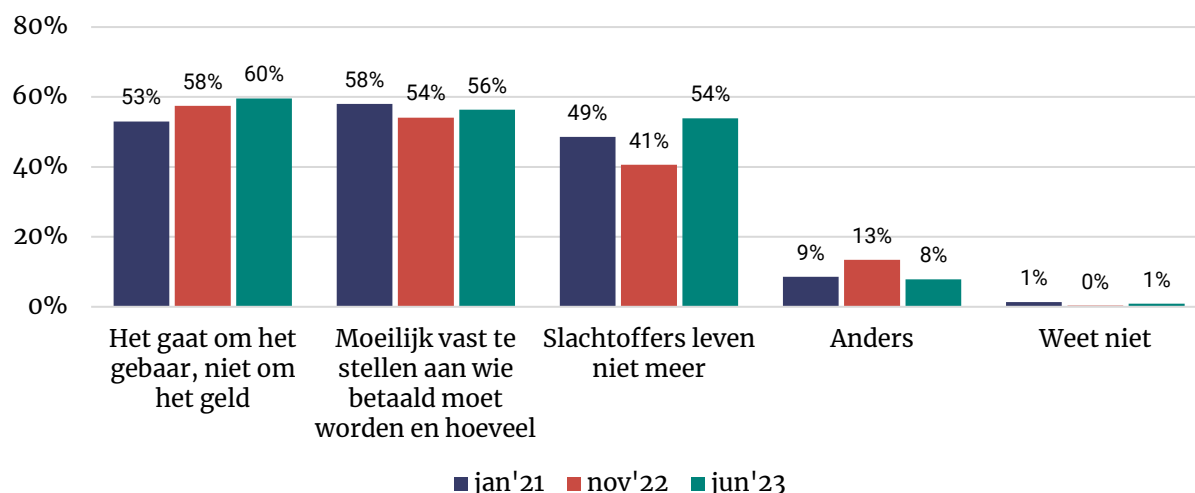
Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: Nederlanders die voor financiële compensatie zijn (n = 60).

Nederlanders die vinden dat op de excuses geen financiële compensatie hoeft te volgen, vinden dat niet nodig omdat het 'om het gebaar gaat, niet om het geld' (60%), het moeilijk is om vast te stellen wie en hoeveel betaald moet worden (56%) en slachtoffers niet meer leven (54%).

Figuur 3.3 – Waarom hoeven op deze excuses geen financiële compensatie of smartengeld worden volgen?

Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: Nederlanders die tegen financiële compensatie zijn (n = 269).

4 Ketikoti

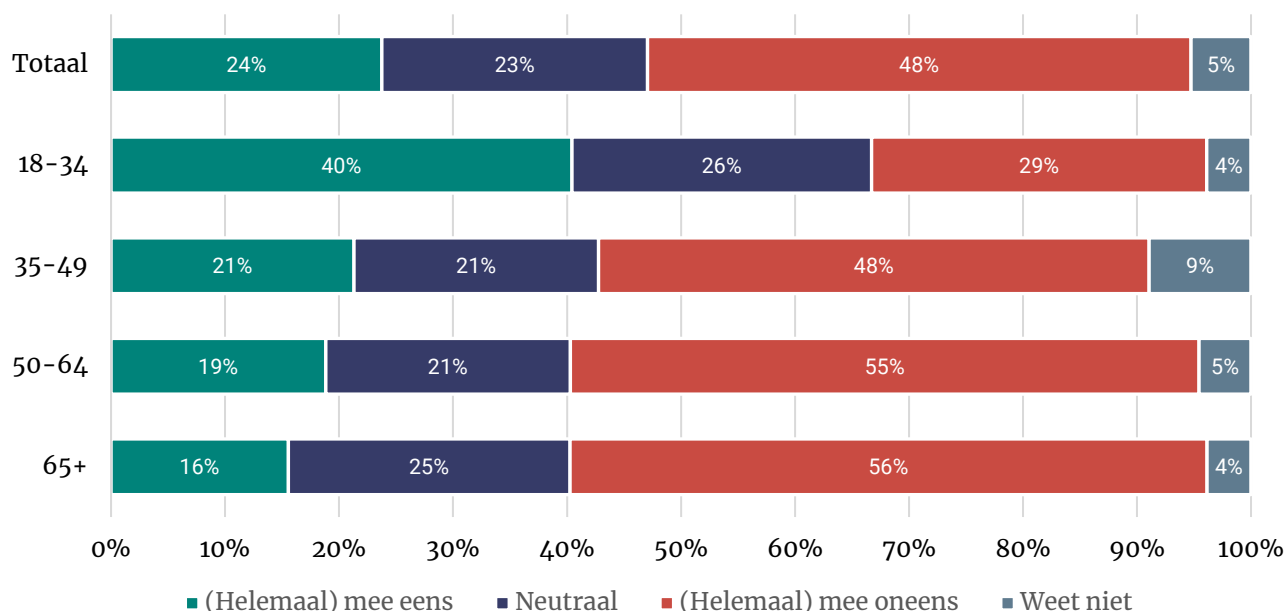
4.1 Vooral jongeren willen Ketikoti als nationale feestdag

Er is onder de Nederlandse bevolking geen meerderheid om van Ketikoti, de herdenking van het slavernijverleden, een nationale feestdag te maken. Van bijna de helft van de Nederlanders (48%) hoeft dat niet. Een kwart (24%) is wel voorstander.

Het aandeel voorstanders aandeel ligt flink hoger onder jongeren. Vier op de tien Nederlanders van 18 tot 34 jaar (40%) zouden Ketikoti wel als nationale feestdag willen, drie op tien (29%) willen dat niet.

Figuur 4.1 – “Ketikoti, de herdenking van het slavernijverleden, moet een nationale feestdag worden”, naar leeftijd

Basis: iedereen (n = 1.137).

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl